

Mani Gotovac

ZABRANA

Sjećam se kada mi je jedan dječak od valjda tri godine rekao na rivi u Splitu: "Ti si jedno zločesto kazalište!"

Prijem capuccino u BP klubu u Teslinoj ulici s Oliverom Frlićem i Marinom Blaževićem. Govore mi o svom novom projektu. Marin je kratak i jasan. Njegova rečenica ima pokriće. Slušam ga i mislim kako bi on odmah mogao i morao voditi jedan od naših nacionalnih teatra. Mogao bi ga možda pokrenuti kao prostor stvaralačke slobode. Takav HNK danas nemamo. Tamo se sve odvija u dubokoj poslušnosti spram svega što reži, odnosno što je režim. Nigdje kreacije smjelosti i posvećenosti. Zato te kuće podsjećaju na činovničke urede u duhu Franza Kafke. Štoviše, ponekad imaju ozračje logora.

U tom trenutku Marin Blažević spominje *Galiciju*. Iznenađio me asocijativni tok.

– Molim?

– Ne govorim o *Logoru*, nego o *Galiciji*. – precizan je Marin.

Mani Gotovac

Foto: Ivo Tomić

Miroslav Krleža najprije je napisao dramu *Galicija*. Nakon svih katastrofa koje su se dogodile, autor je bio izravniji. Nazvao je *U logoru*. *Galicija* je, naime, neposredno prije praizvedbe zabranjena u Zagrebu 1920. godine.

U BP-u prostruji zrakom onaj dugi muk zabrana. Ozbiljnost te riječi danas jedva razlikujem od ironije.

– Igrat ćemo se zabranama na sceni... – nasmije se dječje razigran plavooki Oliver.

Oliver Frlić je redatelj, a Marin Blažević dramaturg predstave *Bakhe* koja je ljetos zabranjena u Splitu.

– Imam redateljsku knjigu Branka Gavella iz koje se vidi kako je izgledala predstava – nastavlja Marin.

– Mi bismo, Mani, tu zabranjenu *Galiciju* igrali na svim pozornicama svih nacionalnih kuća, što mislite o tome? Hoćete li s nama? – pita Frlić.

– Molim Vas tri votke – kažem konobaru.

Naravno da ću s vama.

Vraćam se kući Petrinjskom ulicom. Početak je zime 2009. Snježne pahuljice udaraju mi u naočale. Ionako slabije vidim. Pored Matice hrvatske doslovce se sudarim s Andrijom Tunjićem koji je netom napisao da će u *Vijencu* objavljivati samo oni koji "misle hrvatski". Ne znam točno što znači ta sintagma, ali razumijem da list za kulturu i znanost najavljuje zabrane.

Počnem se glasno smijati.

Prolaznici misle da sam luda. Ali nije prvi put.

Marin i Oliver mogu imati oko 30 ili 40 godina. Ovaj kreten od Tunjića oko 50. Meni će uskoro biti 70. Ta riječ "zabrana" povezuje sve generacije u naš poslovični mazohizam. Svejedno otkuda dolazimo, jesmo li mudri ili glupavi, tolerantni ili zatanani, uvijek smo nekako nesposobni živjeti bez politike. I bez osjećaja represije.

Sjećam se kada mi je jedan dječak od valjda tri godine rekao na rivi u Splitu: "Ti si jedno zločesto kazalište!"

Čim sam se popela na treći kat svoga stana u Hatzeovoj, počela sam iz prašnjavih papira, biblioteke

i računala izvlačiti sve podatke što ih imam o zabranama kazališnih predstava. Prikupila sam one od 1971. pa do ljeta 2008. Nisam zaboravila zabrane zato što sam ih ponekad sretno, a ponekad nespretno osjećala i na svojoj koži. Kako bih se riješila te konfuzije i razbacanih slika, sve sam uredno zapisala.

* * *

FAKTOGRAFIJA (prema zapisima, novinskim izvještajima i sjećanjima)

1.

Predstava o *Predstavi Hamleta u selu Mrđuša Donja* nastajala je više od pet godina. Ivo Brešan napisao je farsu 1966. godine. Tekst je paradigma antiautoritarne i antitotalitarne svijesti. Redatelj Božidar Violić uspio je postaviti na scenu Teatra ITD pet godina kasnije. Praizvedba je održana 1971. godine. Krajem iste godine na političkoj sceni SFRJ odigralo se smaknuće Hrvatskog proljeća.

Prva javna zabrana dogodila se upravo u kazalištu!

U udarnom terminu televizijskog dnevnika Jugoslavenske Radiotelevizije objavljen je anonimni komentar u kojem se Brešanovo djelo proglašava antidržavnom rabotom. Direktor ITD-a, književnik i teatrolog Vjeran Zuppa dosjetio se da upravo od Jure Bilića, tada vodećeg ideologa CK Republike Hrvatske, zatraži dopuštenje za daljnje igranje predstave, samo u Teatru ITD-u. Zuppin je potez bio politički i direktorski mudar. Tim više što je znao da je komentar što ga je objavila televizija bio napisan po nalogu samog Jure Bilića. Nije se mogao obratiti javnom mišljenju, jer ono tada nije postojalo u današnjem smislu toga pojma. Tekst službene televizije nije komentiran. Među kulturnjancima, uglavnom pri šanku, mogla se čuti poneka psovka protiv režima. Bili smo, naime, upravo u još jednom od razdoblja za koja Krleža piše "naštjetismo se do grla". Tada se govorilo potajice o "olovnim godinama" ili o "neostaljinizmu" koji je ponovno na djelu.

2.

U knjizi *Glumčevi zapisi*, autor Fabijan Šovagović 1979. godine objavljuje kako je krajem '71. u Teatru ITD-u, u vrijeme posljednjih pokusa, zabranjena izvedba predstave *Nečastivi na Filozofskom fakultetu*, također prema tekstu Ive Brešana. Šovagović navodi da je predstavu "odgodio" direktor Vjeran Zuppa, koji nije

Igrat ćemo se zabranama na sceni... nasmije se dječje razigran plavooki Oliver.

Svejedno od kuda dolazimo, jesmo li mudri ili glupavi, tolerantni ili zatucani, uvijek smo nekako nesposobni živjeti bez politike. I bez osjećaja represije.

bio samo književnik, nego i dugogodišnji eminentni djelatnik u brojnim političkim tijelima kulture grada Zagreba. Iz Šovagovićeve teksta možda bi se moglo zaključiti kako je cijena daljnjeg igranja *Mrduše* bila upravo skidanje *Nečastivog*. Uostalom, uvijek mi se sviđala ta igra riječi: Mrduša, Nečastivi i tako dalje. To sveto trojstvo privlačilo se i kasnije, kada sam i sama vodila Teatar ITD. Odluka Vje-rana Zuppe bila je možda uvjet opstanka kazališta. To je otprilike isto što i sačuvati nečiji život i znati da ćeš zato biti optužen. Osobno sam na strani života.

3.

Godine 1971. prai-zvedena je na Dubrovačkim ljetnim igrama farsa Ivana Kušana *Svrha od slobode*. Redatelj je bio Miro Medimorec. Predstava je pokazivala dubrovačko mešetarenje slobodom kroz stoljeća. Možda bi danas bila aktualnija? Imala je više atribute polemičko – političkog izazova nego dobrog teatra. U tom smislu bila je događaj. Igrala je tri puta.

Krajem iste godine smijenjani su Fani Muhoberac, ravnateljica Dubrovačkih ljetnih igara i Kosta Spaić, ravnatelj drame. Predstava je skinuta s repertoara. Dakle, zabranjena.

U to vrijeme bila sam voditeljica pressa na Dubrovačkim ljetnim igrama. Ante Stamač, Srećko Lipovčan i ja pripremali smo bilten koji je bio nalik kazališnom tjedniku. Protiv nas pokrenute su brojne optužbe. Lipovčan je emigrirao, Stamač ušutio. Dvije godine kasnije, meni je zabranjen novinarski rad u trajanju od idućih sedam godina. Veljko Knežević, ravnatelj Radija i Franco Vinter, ravnatelj JRT-a, optužili su me kao "hrvatsku nacionalistkinju".

4.

Godine 2002. sezonu sam nasloвила: "... da nije vjetra, pauci bi nebo premežili". Bila sam intendantica Hrvatskoga narodnog kazališta u Splitu. Na off sceni, u hotelu Ambasador, prai-zvedena je crna komedija *Krovna udruga* autora Ivce Ivaniševića i Ante Tomića. Režirao je Mario Kovač. Tekst je rekonstruirao jedan od događaja nedavne prošlosti: ratna uzurpacija tuđih stanova, i to onih koje su naseljavali građani srpske nacionalnosti. Izvedba je bila politički provokativna, ali ne i umjetnički uspješna.

Predstava nije zabranjena. O *Krovnoj udruzi* i o ranijim predstavama u HNK-u Split, kao što su bile *Cigla* i *Ptičice* Filipa Šovagovića u režiji Paola Magellija, raspravljalo se službeno na političkim sjednicama Gradskih vijećnika. *Cigla* i *Ptičice* bile su prvo-razredni teatarski događaji u zemlji i u inozemstvu. Političari su međutim predložili "da se intendantica izbac i grada". Posebne govore održali su Luka Podrug, predsjednik HČSP-a i Dujomir Marasović, član HDZ-a.

Napokon, pomislila sam. Izazivam ih na sve načine već četiri godine, a oni ništa. Kućice oko Vile Dalmacije oduzela sam tajkunima i političarima. Vladajuće kulturnjake u gradu javno sam nazivala zalutalim i obogaćenim prinčevima iz sela Gizdavci Donji, novinarčice u Slobodnoj Dalmaciji tužila sam sudu, svađala sam se čak i s prijateljima kao što mi je bio Anatolij Kudrjavcev.

Nisam dopuštala u teatru konzervativizam ni jedne vrste. Pozvala sam brojne ugledne goste među kojima Jacka Langa i Michelle Pesentija.

Pa kako me prije nisu zabranili?

Raspomagali su činjenicama.

Ali ne. Oni su u svom jedinom mogućem stilu mene proglasili, ma gle, "četničkom nacionalistkinjom".

Moja funkcija na mjestu intendantice HNK-a Split bila je pri isteku. Nije me trebalo zabranjivati. Bilo je jednostavnije odbiti kandidaturu za idući mandat i prihvatiti program Milana Štrlića, simpatizera ili člana HČSP-a te otmjenog gospodina s blagim izrazom gađenja, doktora svih znanosti i člana HDZ-a, Petra Selema. Predstave su skinute s repertoara.

5.

Godine 2008. redatelj i autor Oliver Frlijić okuplja na Splitskom

ljetu glumace s kojom će pokrenuti autorski projekt o nasilju.

Koristi monolog Glasnika iz Euripidove tragedije, ali i tekstove iz našega suvremenog tiska. Primjerice:

1. Pravosudne odluke o ubojstvima građana u Lori.

2. Autentičan govor današnjeg premijera države Ive Sanadera što ga je izgovorio kada je bio na čelu oporbene stranke. Taj govor u "čas viteza Norca" održan je na splitskoj Rivi u povodu velikog okupljanja pod nazivom "Svi smo mi Mirko Norac". Oliver Frlijić svojoj predstavi daje naslov *Bakhe* prema jednoj od najmračnijih Euripidovih tragedija u kojoj majka uživa u ritualnom ubijanju sina. Kada kod Euripida majka ubija sina, onda to nije slučaj iz crne kronike, nego oblik nasilja koji ugrožava opstanak cijelog roda. Predstava je uspjeli umjetnički performans.

Milan Štrlijić, intendant HNK-a Split, nakon posljednjeg pokusa zabranjuje izvedbu. Teatrolog Petar Selem, koji je istodobno predsjednik Vijeća za kulturu u Saboru Republike Hrvatske, dramaturg Splitskog ljeta i osobni prijatelj premijera države, odmah daje ostavku na funkciju u splitskom teatru. Ovaj put javno mišljenje reagira žestoko. Nikada ni o jednoj predstavi u Hrvatskoj nije napisano toliko tekstova koliko o *Bakhama*. Naravno, ne o kazališnom djelu, nego o zbivanjima oko predstave. Takozvani hrvatski intelektualci i ovom zgodom uredno šute.

Igra oko predstave odvijala se nekoliko sati:

1. Zabrana predstave.

2. Silovit odjek o zabrani u zemlji koja pretendira biti članicom Europe.

3. Iznenadna odluka premijera države: zabranite – zabranu!

"Caf, cif, cuf!" napisao bi Radovan Ivšić. Premijera je odigrana u redovitom terminu.

Ta je igra trajala kraće nego što Aristotel u svojoj

Poetici propisuje vrijeme trajanja tragedije. Nije se, naime, radi-lo o tragediji, nego o fars i.

Hrvatski premijer ovdje se našao u nekoliko uloga: bio je lice iz predstave, teatrolog po struci, nekadašnji intendant tog istog kazališta, onaj koji je mogao na vrijeme, bez skandala, u dogovoru s prijateljima utanačiti strategiju oko predstave i, na kraju, vladar koji je pred cijelim svijetom odigrao ulogu spasitelja i borca za slobodu i stvaralaštvo.

Predstava *Bakhe* izvodi se na prošlogodišnjem Splitskom ljetu tri puta. Trenutačno nije na programu ovogodišnjeg ljeta.

Farsa oko *Bakhi* zbiva se 2008. godine. U razdoblju demokratskog liberalizma. Ponegdje se, istina, govori i piše o totalitarnoj demokraciji. Ili o autokratskoj državi. Ili o Hrvatskoj kao neofeudu čiji su velikaši uz stranku na vlasti, a ostali građani u rangu kmetova. Javnost ne zna tko i kako stradava zbog takvih iskaza.

6.

1991. – 2009.

Tijekom cijeloga ovog razdoblja vodi se javna ili prešutna polemika oko lika Miroslava Krlež e. Brojni kolumnisti poput Milana Ivkošića redovito pokušavaju razoriti djelo koje očito nisu pročitali. Predsjednik Matice hrvatske, Igor Zidić, često na televiziji govori o Krležinom ljevičarskom opredjeljenju te udara stigm u na sveukupni autorov opus. I to je, čini se, sve što visoki predstavnici hrvatske kulture danas mogu reći o Miroslavu Krleži kao autoru koji sveobuhvatno i neumoljivo otvara upravo pitanja hrvatskog identiteta. Niti genijalnost Marulićeve *Judite* umanjuje činjenica njegove odane službe Crkvi niti lijeva pozicija Miroslava Krleže dovodi u pitanje njegov opus. Pa ipak, danas je prisutan neki tajni dogovor o stanovitom službenom otklonu spram Krležina djela.

Nema ga uredno na popisu obvezne literature u školskim čitankama. U brojnim časopisima i tjednicima o kulturi Krlež a se uglavnom ne spominje. Ne slave se datumi autorova rođenja ili

smrti. Osobno su mi smiješna slavlja dana smrti, ali upravo su ona kod nas, na žalost, neosporna mjerila stanja stvari. Uporno se ističe isključivo i samo – kako je Krleža u životu bio ljevičar.

Pojedinci izvan državnih institucija igraju Krležine tekstove. Dragan Despot monologizira svoja razmišljanja koja se kod Krleže zovu *Na rubu pameti*, Rade Šerbedžija obnavlja *Obračune s njima*, Zlatko Vitez vraća se ponekad autoru na svoj "historijski" način.

Unutar institucije, pa ipak kao pojedinac, tri puta pripremam izvedbu *Gospode Glembejevih*. Prvi put u Teatru ITD zajedno s redateljem Paolom Magellijem. Do predstave ne dolazi jer su nam vlasnici novca, odnosno brojni vlasnici Teatra ITD, rekli kako "sredstava nema".

Drugi put, kao intendantica HNK-a, pozvala sam u Split ruskog redatelja Sašu Anurova. Predstava je naišla na sjajan odjek kod publike. Osobito je zainteresirala dr. Nikolu Batušića.

Nakon što sam izbačena iz splitskog teatra, novi intendat Milan Štrlić skida Krležu s repertoara. Treći put, 2007. godine, kao intendantica HNK-a Rijeka postavjam na repertoar *Gospodu Glembejeve*. Redatelj je Branko Brezovec, dramaturg Marin Blažević. Predstava napokon otvara Pandorinu kutiju.

Ali tada se – upetljala viša sila. Napustio nas je Galiano Pahor koji je igrao Ignjata Glemabaya. Riječki teatar skinuo je predstavu s repertoara. Prema interesu gledatelja mogla se igrati još deset, Krleža bi možda rekao "deset krvavih godina".

NAKON FAKTOGRAFIJE

Popisivanje zabrana ponudilo mi je prividno red u glavi. Dobila sam stanoviti uvid u prijedlog Blažević/Frljić. Naravno, osobno ih je pogodio slučaj u Splitu. Žele ga dublje istražiti. Čitaju Miroslava Krležu. Znaju što se s njegovim djelom događalo i događa. Mislim da im je bio vršnjak u vrijeme kada je zabranjena *Galicija*.

Imaju, dakle, konkretne motive. Etičke i emotivne. Ništa se u životu ne može pokrenuti bez njih.

Moja pitanja time počinju.

Zabrane svatko može očitavati na svoj način.

Osobno me zanimaju slučajevi s farsom Ive Brešana *Predstava Hamleta u selu Mrduša Donja* i s cijelim opusom Miroslava Krleže, posebno s *Gospodom Glembejevima* u kojima se prožima sveukupno njegovo djelo. Njihovo problematiziranje naše zbilje neopozivi je kazališni nalog vremena.

Zašto tim djelima pridajem toliko pažnje?

Teatri ih igraju rijetko ili tradicionalno. Ni *Mrduša* ni *Glembejevi* ne potječu kazališta na stvaralački, dakle živi, a ne mrtvački teatar. Ono što nije na svom mjestu, a moralo bi biti, zasigurno je negdje drugdje.

Ako Glembejevi i Mrdušani nisu kreativno i redovito na kazališnim daskama, onda gdje su?

* * *

Kazališna praizvedba Brešanove farse izvedena je 1971. godine. Bila je to umjetnička pobuna protiv mentalnog i moralnog sklopa komunističkog društva u kojem smo živjeli. Istodobno, bila je to prikazba jednog zloknog mentaliteta i brojnih posljedica koje nastaju kada izdanci upravo tog mentaliteta autoritarno vladaju zemljom.

Predstava se pripremala tijekom šezdesetih godina. Tada su postojale kazališne osobe koje su htjele napisati komad, režirati, igrati, biti autorima buntovnog umjetničkog čina i društvenog protesta.

Brojne i različite izvedbe Brešanove farse u cijeloj tadašnjoj Jugoslaviji odzvanjale su društvom snažno i moćno. Svi smo u zemlji osjećali da je riječ o događaju koji dolazi iz teatra, ali nije samo u svezi s njim. Svatko je na to gledao na svoj način. Meni se činilo kako je iz tjesnaca umjetničkih sloboda probila napokon mogućnost kazališnog i zbiljskog proboja u samo srce stvari.

"Hrvatsko proljeće" u doba njegove političke osude službeno je prozvano "Maspokom". Riječ je doslovce apsurdna. Nije se naime radilo ni o kakvoj "masovnosti" u tadašnjoj državi.

Naprotiv, bila je to oporbena pobuna pojedinaca u Hrvatskoj, i to protiv primitivaca i staljinista koji su vladali cijelom zemljom.

"Hrvatsko proljeće" bilo je projekt. Nikako samo politički.

Miko Tripalo bio je idejni nosilac proljetnih želja. Njegovi su govo-

ri unutar tadašnjih komunističkih frazema djelovali kao (u)dar istine.

Spominjala se sintagma "jurišati na nebo." "Taj juriš" nije raspolagao ni vojnom opremom ni policijom. Bio je to duhovni juriš na zamagljeno nebo. Možda je nalikovao više Chagallovu platnu nego generalskom činu. Završio je porazom.

Iskustvo me naučilo da tragičnije od poraza ponekad mogu biti samo pobjede.

Sredinom šezdesetih godina prošlog stoljeća pa gotovo do kraja 1971. brojna su zvona zatitrala kroz europsko-hrvatsku kulturu. Knjige, časopisi, sveučilišta, likovni prostori, kazališne pozornice – sve je brujalo kreativnom i kritičkom energijom. Mnogi su, svatko na svoj način, ugrožavali vladajuću arbitramu i totalitarnu ulogu Saveza komunističke i primitivaca u njemu.

Miroslav Krleža potpisao je Deklaraciju o hrvatskom jeziku, dio vlasti u Hrvatskoj preuzeli su stručni i obrazovani ljudi, Savka, Haramija... Na čelu studentskih pokreta bio je Dražen Budiša. Hrvatski tjednik uređivao je Vlado Gotovac. Pjevač kojeg je voljela masa zvao se Vice Vukov. I tako dalje.

Moram se danas usputno pripitati: Postoje li ipak neke razlike između pjevača Vukova i Thompsona, između pravnik Ane Lovrin i Dragutina Haramije, između urednika Hrvatskog tjednika Vlade Gotovca i Andrije Tunjica, napokon između književnika Miroslava Krleže i Ivana Aralice te političkih vođa Mike Tripala i Ive Sanadera?

DVIJE POZORNICE U HRVATSKOJ

Primitivizam u svakom slučaju tada nije stanovao na vlasti u Hrvatskoj. Zato se i mogla odigrati predstava o pogubnosti primitivnog mentaliteta koji uzurpira vlast i generira vlastite postupke diljem cijele zemlje.

Zabranjena predstava, koju kolokvijalno zovemo *Mrduša*, izgnana iz kazališta – pobijedila je na hrvatskoj društvenoj i političkoj sceni.

Izletjeli su Mrdušani eruptivno iz kazališne boce i

sletjeli na brojne vodeće javne scene i ekrane. Prisjetit ću čitatelje na tri prizora iz djela.

1.

U završnici Brešanova djela pleše se i pjeva kolo. U duhu turbofolka. Na ove stihove:

Poloči, popišaj, požderi, poseri,
Izvuci, navuci, natakni, oderi,
Obrni, navrni, potari, pomuži,
Posrči, uteci, zataji, naguzi.

Ivo Brešan rimovao je psovke. Zar se njihovi imperativi, predjedveni u lažnu retoriku, ne nude danas s vladajućih ekrana izravno u naše dnevne sobe?

Zar one ne djeluju kao temeljna pokretačka snaga jednog dijela vladajuće, tajkunske i druge elite?

Zar svojim primjerima iz života takva elita ne daje izravne upute za upravo takve životne izbore?

Zar te rime ne prokazuju ponajprije duhovnu, a onda i materijalnu pustoš odnosno korupciju društva?

Mrdušani, slave praktičnost, lukavstvo i agresivnost. Nekada na sceni, danas djelotvorno u životu.

Mrdušani se mogu različito zvati. Ta je riječ i tako izmišljotina. Mogu oni biti recimo i Kozoroci i Drpićevi i Dugobabljeni i Huljići i Zlomislčići i Tunjčevići i Zmajevčani... Svejedno. To su razne izvedenice iz prezimena naših pradjedova. Svi smo mi dijelom posljedica taloženja pradjedovskih DNK-a. Ali je iznad svega ona akutna i proizvodna sila koja generira ponašanje i nudi način i izbor života. A to je uvijek i samo – vlast u sprezi s kapitalom.

2.

Postoji jedan prizor iz Brešanove farse u kojem Bukara glasno podrigne, a drug ga priprieta:

"Što si ti družo Mate pokvarija želudac?"

Bukara odgovara:

Ma nisan ga pokvarija, nego san se prija. Sinoć je ovi Mačak zakla janjca, pa je zva meneka i Milu. I drž vamo, drž namo, nas tri smo ti, brte, potrošili cilo janje i popili deset litara vina. Pa mi danas vas dan od toga ništa unutra krči, vari se, primiće, što ti ga ja znan. I niki zrak izlazi iz mene gorika i dolika. Vidi štumik kako mi se naduja.

Bukara je vladar Mrduše. Kada bismo na trenutak razgrnuli sva znanja, jezike i teatrologiju našega današnjeg vladara, zar se ovaj monolog ne bi, ukratko, mogao reći i ovako:

“Ne znaš je li piški ili kaki.”

3.

Svjetonazor Mrđušana Brešan svodi u frazu:

“U se, na se i poda se.”

Prevedeno iz dijalekta u hrvatski jezik, to znači:

“Najesti se, obući se i jebati se.”

Unutar tog svjetonazora nema mjesta znanosti ili kulturi. Zato ih se nadomješta nazivima korupcij-

Mrđušani se mogu različito zvati. Mogu oni biti recimo i Kozorozi i Drpićevi i Dugobabljeni i Huljići i Zlomislīgi i Tunjčevići i Zmajevčani.

skih afera u koje su uplete-
ne vlast i policija. Riječi
“Indeks” i “Maestro” proka-
zuju stvarno stanje stvari.

Takva retorika nedvojbeno
poštuje samo tri kuta istog
trokuta. On predstavlja za-

dovoljavanje primarnih ljudskih i životinjskih nago-
na. “U se, na se i poda se”. Osnovicu trokuta tvori
odjevno /odjevni poriv. Na njegovu je vrhu potreba
za prežderavanjem. Ali ne samo hrane. Već svega
i svačega.

Gastrocentrična vlast današnjih Mrđušana ne
iskazuje se isključivo u probavnom traktu. Bolje se
vidi u spektakularnoj i sveopćoj potrošnji sadašnji-
ce. Zemljišta, mora, banaka, plina, tvornica, bro-
dogradilišta... ili u izgradnji Potemkinovih sela u
obliku arena i mostova.

Taj svjetonazor generira proizvodnju vlastitoga
izmeta kao sveukupna cilja nacije.

* * *

Javna, društvena i politička scena današnje zbilje
nije, međutim, samo “mrdušanska”. Ona je i glem-
bajevska.

Film o GOSPODI režirao je kod nas Antun Vrdoljak.
Riječ je odista o autentičnom Mrđušaninu, po zna-
nju, ponašanju, mišljenju, kulturi, jeziku... Zar se ta
sprega dogodila slučajno?

U prozi o *Glembajevima* Krleža daje brojne upute. Prisjetit ću vas
na malobrojne i to skraćene:

U prvom koljenu Glembajevi su bezimeni, u drugom se javljaju
prvi znaci kriminala i grabežljive violencije, u trećem koljenu
Glembajevi hladnokrvno pretvaraju ljudsku krv u svoje zlato.

Prvi Glembajevi bili su još puni zemlje i vonja po marvi. Jedan od
njih zaklao je i orobio jednog kramara u viničkoj šumi. Mirne
savjesti podigao je potom u crkvi Svetog Trojstva mramorni oltar
Svetog Sebastijana. Njegovi potomci, dvije generacije kasnije,
pokazivali su taj oltar svojim gostima kao dokument vrlo otmje-
noga baroknoga glembajevskog ukusa.

Zaklani kramar donio je Glembajevima sreću.

Glembajevi su krenuli iz bijede u bogatstvo preko zločina i pre-
vara. Dospjeli su do visokog statusa i ugleda kao vlasnici bana-
ka i tvrtki u sprezi s političarima. Novine su spominjale njihova
imena s respektom i poštovanjem.

Ignjat Glembay brodovlasnik je s međunarodnim vezama, pred-
sjednik Industrijalne banke, vlasnik svilara, sapunara, pivovara,
tkaonica, jedan od glavnih akcionara DDG-a. Proputovao je pola
globusa a da o stvarima nikada nije razmišljao ni duboko ni pli-
tko. U njega je bio razvijen instinkt za stvarnost. Sve što nije bila
stvarnost za njega nije postojalo. Stvarne su bile samo dvije stva-
ri: čekovi i žene, naime – isključivo ono tjelesno u ženama.

Drama *Gospoda Glembajevi* praižvedena je u Zagrebu 1928.
godine. Radnja se odvija u povodu proslave rođendana njihove
banke. Svi veliko dostojanstvenici nazočni su svečanosti. Po-
litičari, biskupi, akademici... Tijekom proslave doznaje se kako
se u osnovi ne slavi rođenje – već smrt. Kuća je, naime, ban-
krotirala. Ali nije samo kuća. To je BANKROT obitelji, zajednice,
zemlje.

Slijede ubojstva, samoubojstva, glad, bespuća...

* * *

Nakon riječke premijere Nenad Mišević je napisao: GLEMBAJE-
VI SU DOBRA VIJEST ZA KAZALIŠTE I LOŠA ZA DRUŠTVO.

Naša vladajuća politička i tajkunska elita oponaša Glembajeve.
To je šik. Koristi se glembajevska scenografija Banskih dvora.
Kostimografija je skupa i neukusna. Vladari Hrvatske odijevaju
se u najskupljim buticima svijeta. Ne bi li se što više zatomio dah
luka s janjetinom. Oni spavaju u hotelima najvišeg ranga, kao što
je, primjerice, hotel Danielli u Veneciji. Tamo su odsjedali i Glem-

bajevi. Oni izigravaju soanjirane dame i elegantnu
gospodu s posebno probranim satovima i kravata-
ma. Ako je, primjerice, kravata našeg izabranika
blago ružičasta, onda će zasigurno i kaputić
gospođe ministricе biti iste boje. U nijansi. Možda
im one pomognu izigravati predstavnike bogatije
zemlje nego što su Njemačka i Francuska.

Njihove retoričke kaskade, a osobite njihove sva-
kovrsne LAŽI, daleko su nadišle MORALNO DNO
Glembajevih. Krležina fiktivna vladajuća elita dje-
luje gotovo naivno u odnosu na današnju, stvarnu.
Zato se redatelj Branko Brezovec dosjetio mjuzi-
kla kao adekvatnog žanra koji će predstaviti i
jedne i druge. Prvi Glembay opljačkao je jednoga
bogečkog kramara u šumi. Naši stvarni političari i
tajkuni opljačkali su i pljačkaju što se može u svo-
joj vlastitoj zemlji. Sve je to počelo u ono isto vrije-
me kada su nedovoljno naoružani hrvatski mladi-
ći, doslovce vlastitim tijelom, branili svoju dom. I
nastavilo se, i traje.

Ali i fiktivni i stvarni Glembajevi tajili su pred
javnim mišljenjem činjenicu vlastitoga BANKROTA
kao i BANKROTA ZEMLJE.

Vlast hrvatskog dna i zla pljačka i vrši nasilje nad
svojim narodom.

Ne može se pljačkati materijalno a da to istodo-
bno nije i duhovno.

Pljačkati duhovno i materijalno svoju zemlju znači
pljačkati njezin identitet.

* * *

Mnogj i često pišu kako naša vlada ne vlada, nego
izvodi teatar. To jest točno, ali je i opće mjesto. Jer
riječ teatar može značiti i sve i ništa. Baš kao i riječ
život. Zato valja precizirati: na hrvatskoj elitno-poli-
tičko-društvenoj sceni igra se suvremeni perfor-
mans koji bi se mogao nazvati:

GLEMBAJEVI IZ MRDUŠE DONJE

* * *

Prolazim Zrinjcem na putu do kluba BP. Nedis-

ciplinirana kakva jesam, gazim po zemlji. Pada snijeg, zemlja je
mokra i blatnjava. Upadam čizmama duboko u zrinjevačku zem-
lju. Kasnim na sastanak. Čekaju me
Marin Blažević i Oliver Frlić.

Dolazim u BP vidljivo sva blatnjava.
Kao da sam i sama stigla iz šume u
Vinici. Ne znam da li u liku zaklanog
kramara ili starice Glembay.

Namjeravala sam ovim mladićima od
teatra reći kako mi se čini da je sjajno
što kreću iz nečeg konkretnog i istini-
tog, a opet teatarskog. Možda dodir-
nuti djeličak istine na kazališnoj sceni.

To može biti – početak. Jer istine nigdje drugdje nema. I to s
autorom koji je na neki način zabranjen. Njihovi dokumenti o
zabrani *Galicije* kao sam ishod projekta otvaraju mogućnost
kuhanja po vlastitoj identitetskoj kaši. Ili traženje osobnog iden-
tитета. Iznova.

Put prema njemu prije svega je kritički. Kritika je, naravno, dug
ljubavi.

Nisam im rekla ništa. Znam da oni sve to i sami znaju deset puta
bolje od mene. Nisam rekla ni koliko želim i vjerujem da će uspeti.
Ispričala sam se što kasnim, pokušala istresti blato i naručila tra-
varicu.

Post scriptum

Iste večeri svom unuku Jakovu slučajno spominjem stablo arbu-
tus.

“Misliš ono stablo iz *Malog princa*? Ne zove se arbutus. Sve si
zaboravila.”

“Mislim na jedno drugo, ne izmišljeno, nego posve stvarno sta-
blo.”

“Aha. Mogu mislit, ti i stvarnost”, nasmije se Jakov.

“Arbutus”, uporna sam, “živi na Mediteranu, zovu ga i tako, ali
ima još 12 latinskih naziva. Kažu da je to čovjekoliko stablo i da
ga se ne može sasjeci u korijenima. Redovito se, naime, samo
osuši, ostane bez cvijeća, lišća, sama kost i koža. A onda odjed-
nom – bukne. Razvijaju se božanstveni blještavocvrni plodovi.
I krene u život. Iznova.”

* Fragment iz rukopisa u pripremi, Autobiografija Mani Gotovac: *Fališ mi*.